

Doelpubliek: individuele bezoekers in bubbel zonder gids.

Handleiding

Deze wandeling wordt u aangeboden als:

- ❖ een set online pagina's
- ❖ een [Kerstwandeling Antwerpen voor volwassenen](#) in pdf
- ❖ Een **Kerstwandeling Antwerpen voor kinderen** in twee versies:
  - een [ONLINE versie in A4-formaat pdf](#)
  - een af te drukken **KATERN in A5-boekje pdf** (op scherm visueel in wanorde)
    - Afdrukken doet u gewoon op A4, dubbelzijdig "langs de korte zijde", dubbelvouwen, en het boekje is klaar.
- ❖ en [interactieve kaart van Antwerpen](#) waarop u zelf uw parcours kan uitstippelen en volgen. Handig voor op stap met uw telefoon in de hand.

Parcours

De **historische binnenstad** (Eiermarkt, Hendrik Conscienceplein, Grote Markt, Vrijdagmarkt, Lange Gasthuisstraat. **(de drukte van de Meir, Groenplaats en 'Vogelenmarkt' wordt vermeden)**)

Er is een start- en een eindpunt aangegeven; respectievelijk Boerentoren en Museum Maagdenhuis.

Je kan de wandeling evenzeer opvatten als een lus, waar je aanpikt naar believen.

Aanknopingspunten

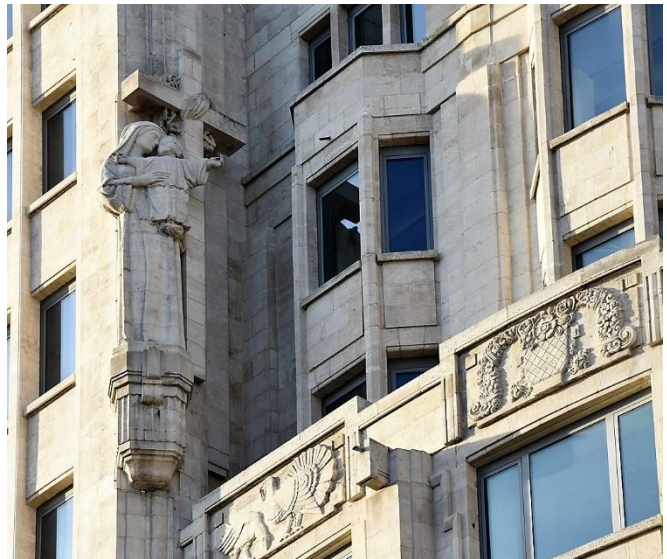
1 Meir, zicht op 'Moeder en Kind' tegen de 'Boerentoren' (<i>best te zien vanop het begin van de Meir</i>).....	2
2 Eiermarkt – Sudermanstraat 29, een vrolijk Mariabeeld	3
3 Hendrik Conscienceplein 6 – Om even bij stil te staan	4
4 Sint-Carolus Borromeuskerk, de voorgevel: 'alle zegen komt van boven'	6
5 Sint-Carolus Borromeuskerk - "Wie het kleine niet eert, is ... ..". (<i>open 10-12.30; 14-16u; ma-za</i>)	7
6 Grote Markt - typisch Antwerps: de Mariabeelden die u toelachen	8
7 Grote Markt: een sprookjesachtig decor in kerstverlichting.....	9
8 Handschoenmarkt, echt een eenvoudige kerststal	10
9 Handschoenmarkt, een romantisch kerstverhaal: <i>Nello en Patrasche</i>	11
10 Hoogstraat, de ster van Betlehem	12
11 Hoogstraat 62, ambachtshuis van de Timmerlieden: een mini-stripverhaal over Sint-Jozef	14
12 Heilige Geeststraat 23 – versiering is geen doel op zich	15
13 Museum Plantin-Moretus: "Onder leiding van de Ster"	16
14 Steenhouwersvest 31 - Ook zo gehaast als zij?	17
15 Lange Ridderstraat 71 – De Ster wordt een 'Dwaallicht' en Maria heet 'van Dam'	18
16 Sint-Andrieskerk – Kersttaferelen (<i>open 9-12, 14-17u</i>)	19
17 Sint-Andrieskerk – Kerststal en Kerstmis (<i>open 9-12, 14-18u</i>)	21
18 Augustijnenstraat - Sla de (kerst)bal niet mis !.....	22
19 Kammenstraat 51, inkomsteeg, Sint-Egidiusgemeenschap: "Homeless Jesus" oftewel 'Dakloze Jezus'. 23	
20 Museum Mayer van den Bergh, de Drie Koningen 'uit Keulen'	24
21 Museum Mayer van den Bergh – 'Slaap Kindje, slaap'	25
22 Maagdenhuis – 'Een arme stal' ... voor dames die hun kapitaal verloren	26

1 Meir, zicht op 'Moeder en Kind' tegen de 'Boerentoren' (best te zien vanop het begin van de Meir)

Aan het begin van de Meir heb je het beste zicht op de grootste en hoogste Madonna van Antwerpen maar ook op de ingrediënten voor een gevulde kersttafel.

Bekend als 'Boerentoren' omdat het door de 'Boerenleenbank' gebouwd werd, een primeur als stalen constructie, het skelet van een wolkenkrabber, met 87,50 m lange tijd het hoogste torengebouw van Europa.

Van ver springen de strakke lijnen in 't oog, maar 'Art Déco' is zijn versierde naam waardig. Kijk even naar de reliëfs op de bovenste geleding van de laagbouw: met kippen, kalkoenen, konijnen, koren en alaan presenteren de boeren van jaren 1930 alles voor je feesttafel.

"Ik zie jullie allemaal zo graag!", zo zegt het Jezuskind met zijn gespreide armen aan de voorbijgangers van 's lands drukte winkelwandelstraat, terwijl zijn moeder Maria minzaam het hoofd neigt naar haar kind.

Van kruis tot sokkel is ze bijna drie verdiepingen hoog en daarmee de grootste van 'het Stad'.

Maar hoeveel koopjesjagers hebben even naar omhoog gekeken?

Het kruis herinnert aan de reusachtige calvarie ooit die aan het begin van de Meir stond, tot de Franse revolutionairen het verwijderden. De bronzen Christus zelf hangt in de ingang van de Kathedraal. Maar evenzeer geeft het Romeinse marteltuig te kennen wat dit Kind 33 jaar later te wachten staat als prijs om zijn missie in deze wereld te vervullen.

2 Eiermarkt – Sudermanstraat 29, een vrolijk Mariabeeld

Als 'Maria-stad' is Antwerpen nog altijd rijk aan Madonna's, die bij nader toezien elk hun eigen karakter hebben.

Dit beeld van een zittende Maria is uitzonderlijk, maar is het niet logisch? Indien je iemand eerbied wil betonen, sta jij recht terwijl die ander kan blijven zitten of als eerste mag gaan zitten.

Het Jezuskind zit hier, maar niet op arm of schoot van zijn moeder zoals gebruikelijk in de barok. Hij gebruikt de hoge armleuning van de zetel, zowel om naar zijn moeder te kijken, vol genegenheid, als om de mensheid te zegenen en heil en geluk te brengen.

Bij elke madonna hebben we oog voor details: de maansikkel onder haar voeten verwijst letterlijk naar het laatste boek van het Nieuwe Testament, de 'Openbaring' (Apocalyps, 12:1). Tegelijk vertrappelt ze de slang die sluw tracht de wereld in zijn macht te krijgen; verwijzing naar de eerste bladzijden van het Oude Testament: Maria als 'de niéuwe Eva'. Mogen we haar dus ook zien als een sterke vrouw die haar bijdrage levert in de eeuwige strijd tegen het kwaad, niet enkel de liefvallige dame die vriendelijk de voorbijgangers wuivend lijkt te groeten.

Op kerstavond werd Maria 'moeder' en dan begrijp je het Latijnse gebed 'Monstra te esse Matrem', dit is: 'Toon dat je moeder bent' (onder verstaan: ook 'die van ons')

⇒ ***Sudermanstraat – Korte Nieuwstraat – Sint-Piet en Paulusstraat – zgn. 'Jezuïetengat'***

3 Hendrik Conscienceplein 6 – Om even bij stil te staan ...

Bekijk aan het raam van de pastorie van de Sint-Carolus Borromeus even de affiches die je inspiratie brengen bij advent, de voorbereidingstijd op Kerstmis.

*Maak van de advent
geen sprint naar Kerstmis.*

*Neem de tijd om te dromen
van heel eenvoudige dingen
die het leven zalig maken.*

*Neem de tijd om te vertellen
over heel eenvoudige mensen
die je inspiratie gaven.*

*Neem de tijd om te luisteren
naar het oude verhaal van die zoektocht
naar een geboorteplaats.*

*Neem de tijd om te zoeken
naar een rustige plaats bij jou thuis
waar dit verhaal
opnieuw tot leven mag komen.*

KERST

Wanneer de nachten donker zijn
nergens leidzaam licht te vinden is
kijk dan omhoog en volg de sterren.

Want altijd is er wel een stille plek
waar hoop opnieuw geboren wordt.

Laten we daarom waakzaam als een herder
steeds op zoek gaan naar dit wonderlijk gebeuren.

Daar waar men neerknielt
voor het kleine en het kwetsbare.

Waar engelen van mensen
onvermoeibaar toegewijd zijn.

En waar liefde
heelt, verzoent en weer verbindt.

‘Daar kan God mens worden.’

Van harte in deze moeilijke tijden

‘Zalig Kerstmis’

‘een Gezond en Voorspoedig 2021’

vanwege de parochie Sint Norbertus

4a Sint-Carolus Borromeuskerk, de voorgevel: 'alle zegen komt van boven'

Hendrik Conscienceplein

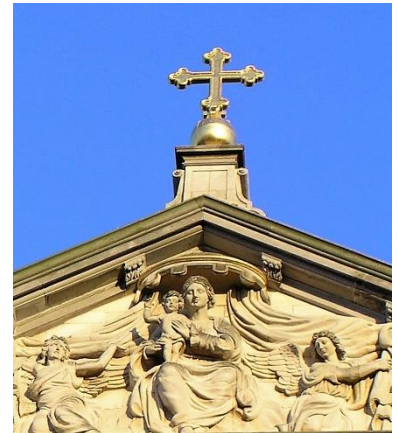
Alle zegen komt van boven, kijk maar naar het fronton, maar wat betekent 'zegen' in 2021?

Het begrip 'zegenen' betekent zoveel als 'een (gunstig) voorteken geven', 'een positief teken geven', net iets meer dan een gewone 'groet'.

Hoog in de gevel is dat wat Jezus doet, hier vanop de knie van zijn moeder.

Beide zitten onder een sierlijk baldakijn, zijdelings met een afhangend gordijn dat door een engel wordt opgehouden.

Doet dit je niet denken aan een theater?

De Jezuïeten die deze kerk bouwden gebruikten de moderne media van de 16^e en 17^e eeuw en het interieur is echt opgevat voor spektakel.

Ook de gevel is 'spectaculair' als een voorproefje, bij dag en nacht zichtbaar, van de vreugde die binnen geboden wordt.

Ook als er binnen geen Artiestenmis of concert aan de gang is, zie je op de gevel twee bazuin blazende engelen aan de hoofdboort en op de doorlopende fries **muziekinstrumenten**, blaas- en strijkinstrumenten en een positieforgel en zelfs een partituur op de korte noordelijke zijkant.

De gewijde muziek maakt voor de gelovige de eucharistieviering nog meer dan anders een feestelijk gebeuren, zeker op een hoogdag als Kerstmis, met nachtmis en dagmis.

4b Sint-Carolus Borromeuskerk - “Wie het kleine niet eert, is ... ..”. (open 10-12.30; 14-16u; ma-za)
Hendrik Conscienceplein
Toegankelijk december 2020– 3 januari 2021: ma –za, 10-12.30 u. en 14-16.00 u. (Mariakapel gesloten)

Als je in de kerk binnengaat, zie je recht voor je het **hoofdaltaar** met een reusachtig schilderij. Wist je dat dit kunstwerk volgens een beurtrol werkt? In de bak eronder zitten er nog twee andere die in de loop van het jaar wisselen (maar ze vertellen ons niets over het kerstverhaal). Zo zorgden de mediabewuste Jezuiten voor afwisseling.

Met alle neergelaten kunstwerken hadden ze zelfs een **theaterpodium** waar men vroeger ook effectief toneel speelde maar wel rond Bijbelverhalen of heiligenlevens. Met acteurs (collegestudenten) kwamen de stichtelijke verhalen zo tot leven. Je kan er evengoed iets een tableau vivant uitbeelden met **levensgrote** beelden, zoals bij voorbeeld een **kerststal**. Dat moet nogal een decor geweest zijn in een huizenhoge ruimte van 5 meter.

De **huidige kerststal** is heel wat kleiner: Jezus zelf heeft daar geen probleem mee. Jezus zelf heeft daar geen probleem mee, want is Hij niet gekomen in een arme stal, zonder franjes? Het eenvoudigste was voor Hem goed genoeg zoals onze zegswijze: **“Wie het kleine niet eert, is ... .. het grote niet weerd”**.

Heeft iemand trouwens inspiratie voor de reservebak een vierde, hedendaags, schilderij te ontwerpen?

5 Grote Markt - typisch Antwerps: de Mariabeelden die u toelachen Mariabeeld Torfbrug - Mariabeeld Wisselstraat - Mariabeeld stadhuis

Vanaf de Grote Markt sta je oog in oog met de Onze-Lieve-Vrouwetoren, die bij de kathedraal hoort. Antwerpens hoofdkerk is sinds 1124 toegewijd aan Maria waardoor zij tegelijkertijd de nieuwe patroonheilige van de stad werd.

In de strijdlustige middeleeuwen waren andere heiligen populair zoals Sint-Michiel die duivelse monsters bekampt én overwint.

Binnen de beschermende muren van omwalde steden, kwam de nadruk op een vredig huiselijk leven te liggen, van 'moeder en kind'.

Het Nederlands (zoals het Duits) kent dan ook Maria als 'onze **lieve** vrouw', niet enkel de 'notre dame'.

Elke buurt in het historische stadscentrum investeerde dan ook graag in een eigen beeltenis, waar men in moeilijke tijd (en die waren er vele) naar kon opkijken voor troost.

Het buurtgenootschap droeg ook zorg voor versiering bij processies.

De afmetingen mogen dan wel de indruk wekken dat de moeder van beide figuren de voornaamste is, toch draait het zelfs bij zo'n Mariabeeld niet om haar.

Zij is helemaal mens en staat zo iets dichterbij ons dan Gods zoon; haar rol bestaat erin te bemiddelen om de aandacht van Jezus des te meer op ons te vestigen.

Jezus' leven had één doel: Liefde is de sleutel voor de zin van het leven. Voor die revolutionaire en radicale boodschap was Hij bereid tot het uiterste te gaan, zichzelf te geven tot in de dood toe.

Volgens het christelijk geloof is Hij juist daarom ook voorgoed als 'Zoon', bij God, zijn Vader, in de Hemel opgenomen.

Maria is met haar beelden nog steeds bij ons en biedt, met haar bijzonder Kind, zoals elke moeder met haar kind, hoop op de toekomst.

Specifiek christelijk betekent die hoop dat niet het kwade, niet de dood, het einde is.

Voor God en voor wie leeft voor God, is er geen doemdenken.

6 Grote Markt: een sprookjesachtig decor in kerstverlichting

Alles is tweepolig in het leven: yin/yang, voor/achter, hoog/laag, links/rechts, dik/dun, licht en donker.

Elke eigenschap roept een tegengestelde op en komt dankzij dit contrast beter tot zijn recht komt. Het ene extreem relateert en mildert het andere.

's Zomers zoeken we de verkwikkende schaduw op. Op lange, donkere, winterdagen daarentegen snakt de mens dan weer naar licht van warmte. Vandaar de universele symboliek van 'licht in de duisternis', en de duizenden lichtjes in de dennenboom geven ons een warm gevoel.

Zo is de altijd groene spar op deze Grote markt een symbool van hoop, want dit groen in wintertijd doet ons verlangend uitkijken naar het lentegroen. Daarom is voor vele culturen en religies de donkerste periode van de wintertijd de reden om het feest van het licht te vieren, voor de christenen de geboorte van Jezus, Licht van de wereld.

Wil je bij deze kerstboom, zingen, laat je dan begeleiden door YouTube:

<https://youtu.be/aJTaUqNQkCw>

(O dennenboom; instrumentaal)

In de evangeliën lezen we dat Jezus geboren is in Bethlehem, hoewel Maria en Jozef in Nazareth woonden. 'In die dagen' besloot keizer Augustus tot een volkstelling waarbij iedere inwoner – lees: belastingplichtige – zich in zijn stad moest laten inschrijven.

Bij de dienst Bevolking eertijds op dit stadhuis houden ze ook alle gegevens van de inwoners bij en krijg je bij de geboorte je rijksregisternummer.

Omdat het begint met je geboortedatum, zou je je kunnen inbeelden dat het nummer van Jezus, een eerstgeborene '00.12.25.001.12' zou zijn (nonsens natuurlijk, er was nog geen christelijke jaartelling ..., noch een burgerlijke stand. Die werd pas onder Frans Revolutionair Bewind in 1796 ingevoerd).

7 Handschoenmarkt, buiten maar ook binnen de kathedraal, echt een eenvoudige kerststal

Ra, ra, wat is er hier mis?

De ezel geeft 'niet present' in de stal. Waar hangt die ezel uit?', zou je dan denken. Dat vragen wij ons ook af.

Als je de drukte van de massa even achterwege wil laten kan je via de Handschoenmarkt terecht in de Onze-Lieve-Vrouwekathedraal. In die gewijde ruimte kan je bij de eigen kerststal van de kerk het Mysterie van Kerstmis natuurlijk veel inniger op je laten inwerken. Je kan er een kaarsje gaan branden om je vurigste wensen kracht bij te zetten.

Bij zijn geboorte luidde de eerste wens: "Vrede op aarde aan de mensen die God welgevallig zijn". Dit perspectief is een geschenk maar evenzeer een opgave en geen eenvoudige. Vandaar dit gebed om vrede ...

"Gebed om vrede (in eigen hart)

(Pater Franciscan, 1916; niet van Sint-Franciscus, zoals vaak wordt beweerd)

Heer, maak mij tot een instrument van Uw vrede:

dat ik liefde breng waar men mij haat,
dat ik vergeef waar men mij beledigt,
dat ik eensgezindheid breng waar twist is,
dat ik waarheid zeg waar dwaling verwacht,
dat ik geloof breng waar twijfel woekert,
dat ik vreugde zaai waar droefheid heerst,
dat ik hoop verkondig waar wanhoop neerdrukt,
dat ik verlichting schenk waar duisternis hangt.

Heer, zorg dat ik meer wil:

troosten dan getroost te worden,
begrijpen dan begrepen te worden,
beminnen dan bemind te worden.

Want door te geven krijgen we,
door ons te vergeten, vinden we,
door te vergeven, wordt ons vergeven,
door te sterven, verrijzen we tot eeuwig leven.

8 Handschoenmarkt, een romantisch kerstverhaal: *Nello en Patrasche*

Sinds 2016 liggen midden op het pleintje, Nello en zijn trouwe hond Patrasche te slapen, een marmeren beeld naar ontwerp van Gentse kunstenaar Batist Vermeulen.

Onder de bewonderaars van Rubens' schilderijen vind je tal van Japanners. Geen toeval: heel Japan leest op de lagere school het 19e eeuwse romantisch verhaal 'Furandasu no onu', in het originele Engels 'A dog of Flanders'. Ouida, pseudoniem van Marie-Louise de la Ramée, vertelt over de arme weesjongen Nello die met zijn hondenkar melk aflevert tot hij valselijk beticht wordt.

Hoboken claimt het dorp van die afgebrande molen te zijn maar alleen Wijnegem ligt aan een echt kanaal ...

Te arm om tegen betaling de roemrijke schilderijen te kunnen bewonderen, sluipt hij in de ijskoude kerstnacht toch de kerk binnen en ziet in het witte maanschijnsel het gelaat van Christus.

Zijn laatste woorden aan de trouwe viervoeter zijn "We zullen Zijn gezicht zien, dààr. En Hij zal ons niet scheiden. Hij zal genadig zijn". Bij zonsopgang vallen de nieuwe stralen op het hoofd met doornkroon (dus op de 'Kruisoprichting' !) en de doodgevroren vrienden.

Zo dekken de kasseien de beide lichamen als bescherming tegen de koude. Maar ten gerieve van de fotograferende toeristen liggen ze met de rug naar de kerk!

Willy Vandersteen schreef in zijn reeks *Suske en Wiske* een strip over Nello en Patrasche: *Het Dreigende Dinges* (Standaard, 2000), nr. 201).

Verder via Tempelstraat – Oude Koornmarkt

Pelgrimstraat - Reyndersstraat met links, zicht op het Mariabeeld Reyndersstraat 26-28, hoek Leeuwenstraat

We volgen de Reyndersstraat naar rechts, richting Hoogstraat.

9abc Tintelende kwastjes, Maria ter eer – allermooiste Mariabeelden

Je weet nu waarom er zoveel beelden van moeder Maria het Antwerpse straatbeeld sieren. Sommige zijn echt de ‘tache de beauté’ van hun straat. De volgende drie vallen op zowel door de kleuren als door een vleugje dynamiek van frivole kwastjes. Tintelende belletjes delen in het moederlijke gevoel van vreugde. En om wat voor een Kind!

9a Mariabeeld Oude Koornmarkt 32, hoek Pelgrimstraat →

→ Pelgrimstraat

Reyndersstraat met links, zicht op het
← **9b** Mariabeeld Reyndersstraat 26-28, hoek
Leeuwenstraat

We volgen de Reyndersstraat naar rechts, richting
Hoogstraat.

9c Mariabeeld Hoogstraat 62 – Vlasmarkt 36-38 →

Kijk eens hoe fier moeder Maria is om haar flinke Kleuter die zijn eerste stapjes zet om de sluwe slang van het Kwaad tegen te werken...

De frivole kwastjes hangen hier nog eens extra aan de lantaarn: tintelende belletjes om op een vrolijke manier Jezus en zijn moeder Maria te (respect)eren.

10 Hoogstraat, de ster van Betlehem

In zo'n lange, smalle, kaarsrechte straat (dus duidelijk een (hoge) 'dijk' en geen halve cirkel op het stadsplan), zorgt de kerstverlichting voor een apart, feeëriek effect. Elke lichtguirlande wordt bekroond door een 'ster van Bethlehem'.

In het geboorteverhaal van Jezus komen wijzen uit het Oosten want ze hebben een ster gezien die de geboorte van een koning aankondigt (was het een komeet? De conjunctie van twee planeten? Een supernova? Of pure fantasie?).

Als symbool van Christus, Licht van de wereld, beeldt de christelijke traditie (én de islam) de vijfpuntige ster af, niet de zeshoekige, dubbele driehoek, van koning David.

11 Hoogstraat 62, ambachtshuis van de Timmerlieden: een mini-stripverhaal over Sint-Jozef

Aan het hoekhuis Hoogstaat/Stoofstraat hoef je de winkel niet binnen te gaan voor een stripverhaal.

Dit historische gebouw 'huis den Peerboom' was het ambachtshuis van timmerlieden en schrijnwerkers in de 17^e en 18^e eeuw.

Nogal logisch dat ze het leven van hun patroonheilige, Sint-Jozef, afgebeeld hebben op hun gevel (oorspronkelijk in hout, steen uit 1704), lees van links naar rechts, tussen gestileerde lelies (van de kuisheid):

'De Vlucht naar Egypte' →
Actueel!

'Jezus in het timmeratelier van vader Jozef' →
Epiloog van het kindsheidsevangelie

← 'Het huwelijk van Maria en Jozef'
Proloog van het kerstverhaal

← 'De Terugkeer uit Egypte'
Echo van Exodus

12 Heilige Geeststraat 23 – versiering is geen doel op zich

De straat is genoemd naar het huis, herkenbaar aan het vergulde reliëf van een zinnebeeldige duif en (voor wie kon lezen): “Dit huis heet // den Heiligen Geest” op huisnummer 23.

Vanaf de eerste zondag van de advent versieren we de gevel met ‘festoenen’ over de hoogte van anderhalve verdieping? Maar waarom?

Zelfs het meest decoratieve inpakpapier dient maar één doel: meerwaarde aan de inhoud van het pakje geven.

Zoals de beste saus op je feesttafel ten dienste staat van het hoofdgerecht.

Is de verhouding tussen verpakking en inhoud zoek, dan voelt men zich (terecht) bedrogen, een ervaring die men wel eens onder de kerstboom kan meemaken.

Vanuit die idee is de niet-zeer-bescheiden kerstdecoratie hier uitdrukkelijk bedoeld om de ‘Jingle Bells’-sfeer te overstijgen.

Ra, ra, wat is de boodschap ?

Lees maar:

Je mag weten dat tot 25 december de tekst luidt ‘Weldra komt uw Redder’ en daarna ‘Uw Redder is geboren’.

13 Museum Plantin-Moretus: “Onder leiding van de Ster”

Vrijdagmarkt

Zoals de volledige naam van het museum luidt, is de drukkerij van Christoffel Plantin, voortgezet door zijn schoonzoon en afstammelingen, Johan Moerentorf of, wat chiquer, Moretus.

Diens zonen dragen de traditionele namen van de ‘Drie koningen’: de oudste Melchior, de middelste Caspar en de jongste Balthasar. Ook in de volgende generaties hanteert men deze voornamen.

Als familieleuze gebruiken ze ‘stella duce’ (onder leiding van de ster), duidend op goddelijke inspiratie die de Wijzen op hun tocht begeleidt.

Zo rekende dit intellectuele centrum van de 16e en 17e eeuwen ook op Gods inspiratie.

Wijsheid is ook nog iets anders dan geleerdheid. Wie veel kennis heeft, mag zich in een quiz meten als de ‘slimste mens’.

Maar weet je té veel, zeker over één specialiteit, dan loert het gevaar van een vakidoot te worden.

De ‘wijze’, man of vrouw, heeft inzicht, weet wat belangrijk is, wat een mens gelukkig maakt, hoe goed en kwaad te onderscheiden, welke keuzes de beste zijn, gelet op doel en gevolgen.

Die ‘ster’ leidt je als de drie Wijzen naar Jezus, die je als geen ander echte levenswijsheid aanbiedt.

In een 18de-eeuwse rococo-interieur van gegoede burgers of aristocraten tref je wel eens een modieuze Napolitaanse kerststal aan met weelderig geklede figuren te midden van een romantische ruïne. Die ruïne staat voor het vervallen koningshuis van Israël waar Jezus als nieuwe (geestelijke) ‘koning’ voor in de plaats komt. Zijn koningschap is evenwel niet van deze wereld; Hij is niet gekomen om gebieden te veroveren, wél om de harten veroveren van alle mensen.

14 Steenhouwersvest 31 - Ook zo gehaast als zij?

Ook zo gehaast als zij?

Vluchteling: oud en nieuw verhaal.

Gevelsteen: nieuw en oud; deze steen werd in 1988 gekapt door Hans 't Mannetje, naar model uit 1721 in het Amsterdamse Begijnhof. Aan de stad geschonken in 1994 maar door zijn plaatsing toch minder goed leesbaar, zelfs op ooghoogte. Of dwingt het juist tot 'slow reading'?

Tegen de gehaaste winkelende passanten?

Tegen het echtpaar op de vlucht voor een bloeddorstige koning Herodes?

Hoe actueel is het verhaal, waarin alle kinderen tot 2 jaar in Bethlehem afgeslacht worden, alleen om de nieuwgeboren koning uit te schakelen?

Kijk even naar de details: Jozef, voorop, leidt de ezel. Hij heeft zijn timmergerief bij zodat hij zijn vak kan uitoefenen. Begaan als hij is met zijn gezin, kijkt hij bezorgd naar vrouw en kind. Maria beschermt zich tegen de brandende zon, met een hoofddoek en houdt het gebakerde kindje op haar schoot.

Daarrond een liefelijk landschap, zelfs minimaal weergegeven: een huisje, een vogel.

Het opschrift citeert letterlijk Mattheus 2:15, maar verkapt ons het einde: namelijk de gelukkige terugkeer van de vluchtende heilige Familie.

Een gebed ter bezinning

Goede God,

wat zouden we graag willen dat het overal vrede is,
en voor elk kind wensen we een veilig thuis.

Maar zelf Jezus moest op de vlucht,
zijn vader en moeder brachten Hem in veiligheid.

God wij bidden U voor alle mensen die nu op de vlucht zijn.

Voor alle kinderen die niet in hun eigen land kunnen opgroeien
omdat het daar oorlog is, en gevaarlijk.

Of omdat er niet genoeg te eten is voor iedereen.

Dat ze veilig mogen zijn in ons land,

en dat wij gastvrije mensen zijn

bij wie mensen in nood altijd welkom zijn.

Amen.

Mariabeeld Steenhouwersvest x Korte Ridderstraat: in samenhang met de brandende ster op de Sint-Andriestoren: pure poëzie!

15 Lange Ridderstraat 71 – De Ster wordt een ‘Dwaallicht’ en Maria heet ‘van Dam’

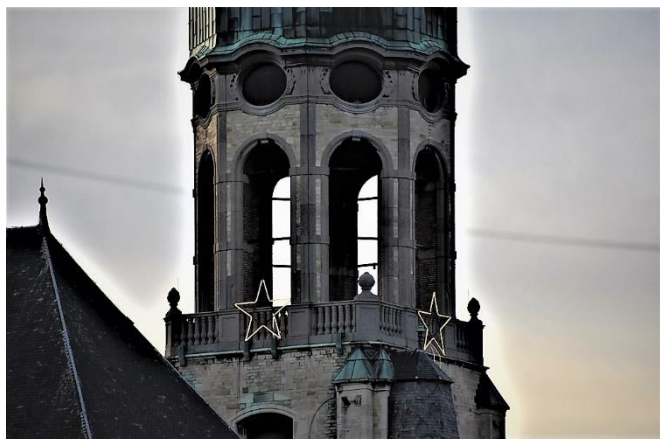
Op deze plek (nu nr. 69) eindigt een verhaal dat als volgt begon: "Een ellendige novemberavond, met een motregen die de dappersten van de straat veegt." In 1946 publiceerde Willem Elsschot *'Het Dwaallicht'*, het relaas van een avondlijke tocht van Laarmans, zijn alter ego, die drie 'Afghaanse' matrozen op sleeptouw neemt (of zij hem?), op zoek naar een zakkennaaster, Maria Van Dam, een aardig meisje.

Door critici is dit boek tot in de kleinste vezels geanalyseerd, waarvan we onthouden "Het is ook een profaan, paradoxaal kerstverhaal: drie mannen uit het Oosten gaan in de twintigste eeuw op zoek naar Maria maar vinden haar niet terug" (Erik Rinckhout in 2010).

Elsschot bracht in deze kleine novelle vele thema's samen: de zoekende mens van elke stand, ras of kleur, het geloof of het materialisme, de liefde of de erotiek, de politiek, het egoïsme en de hulpvaardigheid.

De laatste zin besluit: *"Ja, broeders, dat het u goed mag gaan in de wereld. Dat Allah uw pad moge effenen en u behoeden op zee, om u terug te voeren naar uw bergen als de tijd gekomen zal zijn. En wat Maria en Fathma betreft, laten wij niet wanhopen, want de wil des Heren is immers ondoorgroendelijk."*

Vrijdenker Elsschot stak niet weg dat de Bijbel (vooral boeken Job en Prediker) tot zijn geliefde 'auteurs' behoorden.

Na dit dwaallicht, zie je de echte ster opnieuw om je op weg te helpen: die op de toren van Sint-Andries torent boven de huizen uit en geeft je de richting naar de stal.

16 Sint-Andrieskerk – Kersttaferelen (open 9-12, 14-17u)

Sint-Andriesstraat

Een doorlopend stripverhaal

Volg met ons het Bijbelverhaal en zijn personages in de glasramen van de **zuidbeuk**.

Tweede raam (J.B. Béthune, 1873): boodschap aan Maria en bezoek aan Elisabeth

- ❖ **De Boodschap** (beschouw dit maar als een *flashback*: door een foutieve restauratie op de tweede plaats beland, hoewel dit het begin is).
  - Maria: in lichtblauw-wit, háár liefdevolle kleuren, diep verzonken in haar gebedenboek, schrikt op bij de verschijning van de engel.
  - Gods Geest: als een duif, met een stralenbundel (haar kind is door God gezonden).
- ❖ **Jozef**: droomt van de engel die hem geruststelt over deze onverwachte zwangerschap
- ❖ Bij **het bezoek van Maria aan Elisabeth**: de oudere nicht knielt uit respect voor (de jongere) Maria.
  - Jozef, vermoeid, leunt op zijn wandelstok.

Derde raam (Stalins & Janssens, 1879)

- ❖ **De Geboorte**. Jezuskind: naakt op een bussel stro (tegen het Bijbelverhaal 'gewikkeld in doeken' !)
  - Maria: de fiere moeder tilt het dekentje even op en toont haar kindje aan wie het zien.
  - Jozef: de stille getuige (zegt in de evangeliën géén woord).
  - Engel: gebruikt 'teletekst' (in het Latijn) voor de boodschap 'met ster' van Kerstmis: de vrede van de Heer voor de mensen.
    - Elke zondagsliturgie herhaalt dit Gloria & Pax (in vertaling): 'Eer [aan God] in den hoge' en vervolg 'vrede op aarde aan alle mensen van goede wil'.
  - Twee schapen: kijken vredelievend toe van achter een houten palissade.
- ❖ **'Drie Koningen' op bezoek**, met respect voor hùn opperkoning (maar 'politiek dakloos').
  - De oudste (met langste baard), zonder hoofddeksel (de 'kroon' ontbloot), knielt eerbiedig neer.
  - De tweede (jonger, met modieuze ringbaard), knielt eveneens.
  - De derde (enkel besnord, nog golvend haar), laatst aangekomen, staat nog recht; hij mist nog de wijsheid en levenservaring.
  - Ster: bleef 'stille staan'
- ❖ **De opdracht van Jezus in de tempel**.
  - Jezus: de eerstgeborene wordt conform de wet van Mozes na 40 dagen aan de Heer aangeboden ('opgedragen') in de tempel (tel uit: 2 februari)
  - Jozef: hier als jonge vader, draagt het koppel duiven als offerdier (van de armen!)
  - Simeon: draagt de kleine voor zich uit en kan nu in vrede heengaan, want hij heeft 'het Licht van de wereld' gezien (de kaars als symbool).
  - We vieren dit nog met een lichtstoet en pannenkoeken (niet Bijbels maar even lekker als offer !).

Vierde raam: De aanbidding van de herders (Jan Huet, 1965)

- ❖ Maria: ligt nog in het kraambed, naar gewoonte met de bijzondere baby op zich, beschermd met een groot laken.
- ❖ Herders: komen met lammeren en andere geschenken.
- ❖ Dieren: de kudde schapen zie je rechts boven het dak; de indrukwekkende os van oker-bruin ras kijkt naar zijn meester, ondertussen grazend tussen zijn muilbanden; de ezel staat helemaal rechts, allen maar te eten.

Op **altaar van Sint-Anna** in de middenbeuk:

- ❖ *'De maagschap van Sint-Anna'* (Maarten Pepijn, ca 1600-1619): familieportret van oma Anna, dochter Maria, ondersteunen beide het kind Jezus (die zelf neefje Johannes de hand reikt).
- ❖ De middeleeuwer leeft met alle generaties samen, verbonden in een 'extended family' en ziet zo ook de 'ideale familie' van Jezus.
- ❖ Dit apocriefe, niet-Bijbelse thema, werd door het Concilie van Trente verboden (maar de volksdevotie ter ere van Sint-Anneke is sterker).

Mariakapel: Lieve-Vrouwebeeld

- ❖ Ann Demeulemeester: modeontwerpster van dit moderne en stijlvolle kleed, bruinzwart op wit, de veren van de duif en met lichteffect dankzij de pailletten.

Mariakapel: Maria met Jezuskind en kleine Johannes (schilderij, midden 17^e eeuw).

- ❖ Maria: met haar vroegere kleurencode, 'rood' want een vrouw van vlees en bloed, 'blauw' want uitverkoren door de hemel.
- ❖ Jezus: nog als piepjonge baby
- ❖ Johannes: zijn neefje, volgens de Bijbelse chronologie 6 maanden ouder.
- ❖ Timmermansatelier: de familie is thuis.

in het koor: De aanbidding van de Wijzen (Hendrik Van Balen ?, begin 17de eeuw).

- ❖ Jezus: een levensecht spelend kind, aangetrokken door al wat blinkt en klinkt.
- ❖ Oudste wijze: met blinkend kalend hoofd.
- ❖ Valkenier; de valkenjacht was een eeuwenoud privilege dat enkel de koningen toekwam; naar barokke traditie kijkt hij, samen met de pages, ons, toeschouwers, recht aan.
- ❖ Maria: opnieuw rood-blauw (maar niet kleurecht gewassen: de vernis neigt naar het groen !).

Rechter zijkapel: De geboorte van Christus (Erasmus II Quellinus).

- ❖ Een bescheiden en intiem tafereeltje, eenvoudig door de bruine hoofdkleur, enkel het ouderpaar en spaarzaam (goddelijk) licht.
- ❖ Heeft de kunstenaar dit als kerkmeester (in 1659) of later bij testament aan zijn parochie geschonken?
- ❖ Maria: met gevouwen handen voor het naakte kind, getroffen door de weerkaatste lichtstraal.
- ❖ Jezus: in een houten kist, niet op zacht hooi maar op hard stro. Met de 'graanhalmen' verwijst dit ook naar het Jezus, 'het levende brood', broodnodig voor hart en geest. Een verwijzing ook naar 'Beth-Lehem' dat letterlijk 'Huis-van-het-Brood' betekent.
- ❖ Jozef: bescheiden als altijd, in de schaduw, vol bewondering voor het kind.

17 Sint-Andrieskerk – Kerststal en Kerstmis (open 9-12, 14-17u)

Sint-Andriesstraat

Ook dit jaar is de kerststal actueel.

De herders en de Wijzen met een mondmasker.

De geschenken van de Wijzen zijn wel erg nuttig.

De eerste, gewapend met een microscoop, biedt Jezus het meest gegeerde nuttige geschenk aan. Jawé! Het wonder waar sommigen op hopen, komt er – God zij dank - via het vernuft van de mens. Hopelijk hebben alle bewoners van deze planeet er - zonder financieel onderscheid - er baat bij.

De tweede Wijze staart door zijn telescoop naar het wonderlijke universum, op zoek naar een bijzondere ster.

En de derde met zijn stethoscoop onderzoekt het hart van de mens.

Staat de telescoop symbool voor de **Hoop** en de microscoop voor het **Geloof** dat elke kleine geste grote wonderen kan verrichten, dan staat de stethoscoop voor de **Liefde** die kan luisteren naar wat er leeft in eenieders hart.

18 Augustijnenstraat - Sla de (kerst)bal niet mis !

Een vitrine toont je enkele tientallen objecten die misschien van pas komen voor een kruiswoordraadsel in de kersteditie van de krant?

kerst-boom, kerst-bal, kerst-slinger, kerst-man, over kerst-menu, kerst-kalkoen, kerst-pudding, kerst-cadeau, kerst-markt, kerst-shoppen ...

Maar waar is de kerst-stal gebleven?

Bedolven onder kerst-pakjes onder de kerst-boom misschien?

Kerst-mis : is er iets 'mis' met 'Kerst' ?

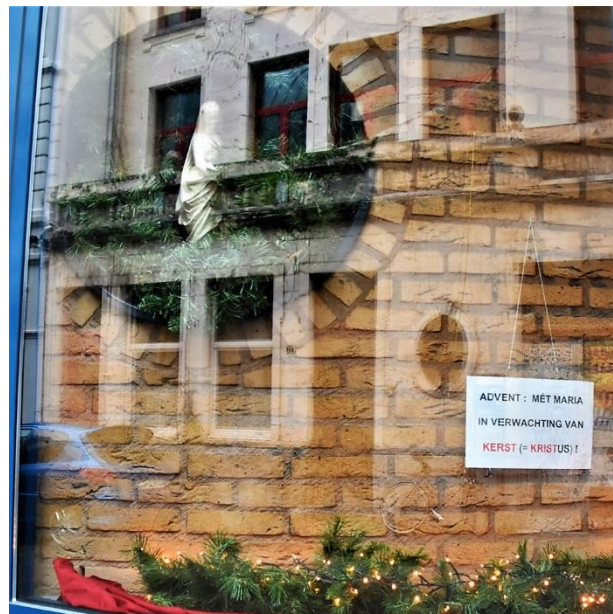
Wist u dat 'Kerst' een vervorming is van 'Kristus'? (Engels: Christ-Mass).

Dat een 'kerste-kind' niet eerst een flauwerik is maar het echte Kerst-kind, ja, het pasgeboren Kristuskindje?

Om de (kerst)bal niet langer mis te slaan ...

(en voor alles met winter- zal moeten beginnen).

Verder parcours: Nationalestraat – Theodoor van Rijswijckplaats - IJzeren Waag -

19 Kammenstraat 51, inkomsteeg, Sint-Egidiusgemeenschap: “Homeless Jesus” oftewel ‘Dakloze Jezus’

Boven de monumentale ingangspoort van het voormalige Witzustersklooster prijkt een Calvariegroep met aan de voeten van het kruis de heilige Maria Magdalena, patroonheilige van deze religieuzen (die zich ontfermden over ‘gevallen vrouwen’, lees: prostituées die uit het beroep wilden stappen).

Eind 20e eeuw vestigde zich hier de internationale gemeenschap Sant’Egidio.

De Canadese kunstenaar Timothy P. Schmalz is de ontwerper van de ‘Homeless Jesus’. Gelijkaardige versies vind je in Washington, Moskou, Johannesburg en Vaticaanstad.

De Gemeenschap van Sant’Egidio zet zich in voor dak- en thuislozen, onder meer met het restaurant voor dak- en thuislozen Kamiano dat in dit gebouw gevestigd is.

Het beeld is niet louter een artistieke vertaling van de Bijbel, maar een teken van de diepe band tussen Jezus en de armen in de evangeliën.

De spiritualiteit van Sant’Egidio verbindt gebed met concrete inzet voor alle armen, met kinderen én ouderen, daklozen, nieuwkomers, vluchtelingen, mensen met een beperking.

Internationaal voert de gemeenschap dialoog onder de godsdiensten en bemiddelt ze in gewapende conflicten.

verder via de Everdijstraat – Korte Gasthuisstraat – Lange Gasthuisstraat

20 Museum Mayer van den Bergh, de Drie Koningen 'uit Keulen'

Lange Gasthuisstraat 19

Boven de ingangdeur van dit bijzonder rijke museum prijkt een voor Antwerpen unieke gevelsteen met *'De Aanbidding van de Wijzen'*.

Waarom?

Om de indrukwekkende particuliere kunstverzameling van haar verongelukte zoon, Fritz Mayer, onder te brengen, laat Henriëtte van den Bergh in 1901 een nieuw 'oud huis' ontwerpen. De gevel is een vrije nabootsing van de oude pastorie van Sint-Walburgis, naast het Steen. De naam *'De Drij Koningen'* (oftewel *'Les Rois Mages'*) verwijst naar de afkomst van de familie uit Duitsland, meer bepaald Keulen, waar zich hun (vermeende) relikwieën bevinden (het stadswapen draagt dan ook drie kronen).

Meer dan een symbolische voorstelling, vertelt deze gevelsteen ons het verhaal in detail met veel afwisseling.

De stal is een getimmerde ruimte, met os en ezel bij de voederbak, kijkend naar het tafereel.

De eerst aangekomene wijze heeft zijn staf neergelegd en biedt zijn geschenk aan. De tweede knielt achter hem terwijl de derde nog rechtstaat; hij houdt zijn cadeau (ciborie) nog in de hand.

Het is Maria die 'troont' als de ware 'Zetel van wijsheid' met het zegenende kind.

Jozef kijkt toe; op de verdere achtergrond bewaken de knechten de paarden, voor een gevel die zo uit een Vlaamse stad komt maar getooid met de adelaar van het Heilig Roomse Rijk der Duitse natie (zoals op het stadhuis vandaag).

21 Museum Mayer van den Bergh – ‘Slaap Kindje, slaap’

Lange Gasthuisstraat 19

Tussen de topstukken van dit museum plukken we er twee uit rond ons kerstthema:

- ❖ Een schilderij op paneel
- ❖ Een kerstwiegje (2^e helft 15^e eeuw, Brabant, eik, verguld en gepolychromeerd)

Vooraf bij de vrome vrouwen in nonnenkloosters en begijnhoven, staat tot in de 16^e eeuw bij het altaar een wiegje, met een popje van het Kerstekind. Buiten officiële diensten, wordt het gewiegd en bezongen, alsof het een geestelijk moederschap betreft, in het bijzonder tijdens de kerstnacht.

Met het koordje kunnen de zusters om beurten het wiegje in beweging zetten en daarmee ook de zilveren schelletjes onderaan vrolijk doen tsjingelen.

Het geheel stimuleerde de vroomheid door het actualiseren van de evangelieverhalen: al doende, lezend én zingend, mediterend en handelend, kwam men tot contemplatie en éénwording met de Heilsgeschiedenis.

De smalle zijden zijn beschilderd, naar werk van Rogier vander Weyden (Maria Boodschap' en 'Bezoek aan Elisabeth'.

=====

Het eerste thema vind je terug in een klein retabel (gedateerd 1480-1490).

Dit particuliere reisaltaartje draagt nog zijn originele polychromie en vergulding. De luiken zijn uitzonderlijk, niet beschilderd, maar versierd met brokaat (anjers, granaatappels).

De engeltjes trekken het baldakijn weg zodat we mee aanwezig zijn bij deze verkondiging in huiselijk tafereel.

22 Maagdenhuis – ‘Een arme stal’ ... voor dames die hun kapitaal verloren

Lange Gasthuisstraat 33

Dit weinig bekende museum bezit een groot drieluik van de hand van Otto van Veen (van de Otto Veniusstraat), bedoeld voor de kapel van het Sint-Annagodshuis in diezelfde straat.

Rond 1600 herbergt Antwerpen een kolonie Portugese handelaars, waaronder diamantair Simon Francesco Rodrigues d’Evora da Veiga, zo vermogend dat bij ‘de kleine koning’ draagt als bijnaam. Hij koopt een kasteel maar wil zijn fortuin ook ten dienste stellen van de behoeftige medemens en sticht in zijn tuin een godshuis, vernoemd naar zijn echtgenote Anna Lopes Ximenez.

Het verleent onderdak aan tien behoevende vrouwen *“die door het wisselende fortuin van hun faam en hun geldelijke middelen beroofd zijn”* (maar wel van adel of gegoede burgerij, mèt dienstmeid en eigen priester). Naderhand zijn ook vrouwen van arme komaf welkom, maar die werden in de kapel blijkbaar gescheiden door een afsluiting.

Op het schilderij sieren de schenkers de zijpanelen, maar het is de vraag waarom centraal de ‘Aanbidding der herders’ afgebeeld staat.

Vermoedelijk houdt het armoedige tafereel de bewoonsters een spirituele spiegel voor: *“Dames, vroeger was het leven blingbling; nú is des te meer eenvoud geboden. Schik u in uw lot en zoek het geluk in die soberheid! Verknal uw geluk nóg niet méér door te zitten kniezen over wat er nu niet is!”*

Actueler dan ooit nu, anno 2021, sobere gezelligheid weer bij de eindejaarsfeesten geboden is.

Parcours: indien je doorsteekt langs de Wilde Zee (Korte Gasthuisstraat) kom je opnieuw bij onze startplaats: Schoenmarkt/Meir.